

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2020

ARCHEOLOGIE NOTA

Leopoldlaan te Ophasselt (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 520

Kathleen De Muer

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 520

Archeologienota Leopoldlaan te Ophasselt (Oost-Vlaanderen).

KATHLEEN DE MUER

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2020
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	David Janssens
Cartografie	Katrien Van Den Berghe en Merel Van Eynde
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek.....	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek.....	- 10 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 11 -
2.5	Beschrijving geplande werken	- 11 -
2.6	Randvoorwaarden	- 12 -
2.7	Werkwijze	- 12 -
3	Assessmentrapport	- 17 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied	- 17 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 19 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 19 -
3.2.2	Quartaair geologisch.....	- 20 -
3.2.3	Bodem.....	- 21 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart	- 21 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie.....	- 23 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid	- 23 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 24 -
3.2.3.5	Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan	- 26 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 27 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 27 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal.....	- 27 -
3.3.2.1	Kaart van Ferraris (1771-1778)	- 27 -
3.3.2.2	Atlas der Buurtwegen (1840).....	- 29 -
3.3.2.3	Topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854).....	- 30 -
3.3.2.4	Kaart van Popp (1842-1879).....	- 31 -
3.3.3	Luchtfoto 1971	- 32 -
3.3.4	Luchtfoto 1979-1990	- 33 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 33 -
3.4.1	Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving	- 33 -
3.4.2	CAI-indicatoren.....	- 34 -
4	Besluit.....	- 37 -
5	Bibliografie.....	- 39 -

6	Lijst van figuren.....	- 40 -
---	------------------------	--------

1 Administratieve fiche

Projectcode	2020A285
Site	Ophasselt-Leopoldlaan
Projectsigle ADEDE	OPH-LEO
Ligging	Leopoldlaan 37-41, 9500 Ophasselt
Kadaster	41018 Geraardsbergen, 8 ^{ste} Afdeling, Sectie A, nrs. 516E, 516m, 516n, 517c ³ , 517g ³ , 517n ² en 517n ³
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgw werken	Oprichten van polyvalent handelsgebouw met bijhorende parking en groenaanleg
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	De Muer K., 2019, Archeologienota Leopoldlaan te Ophasselt (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 520, Gent.
Grootte projectgebied	ca. 4856 m ²
Periode uitvoering	Januari 2020
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Bebouwing, verharding

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

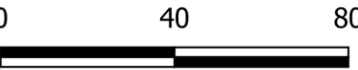
OPHASSELT - LEOPOLDLAAN

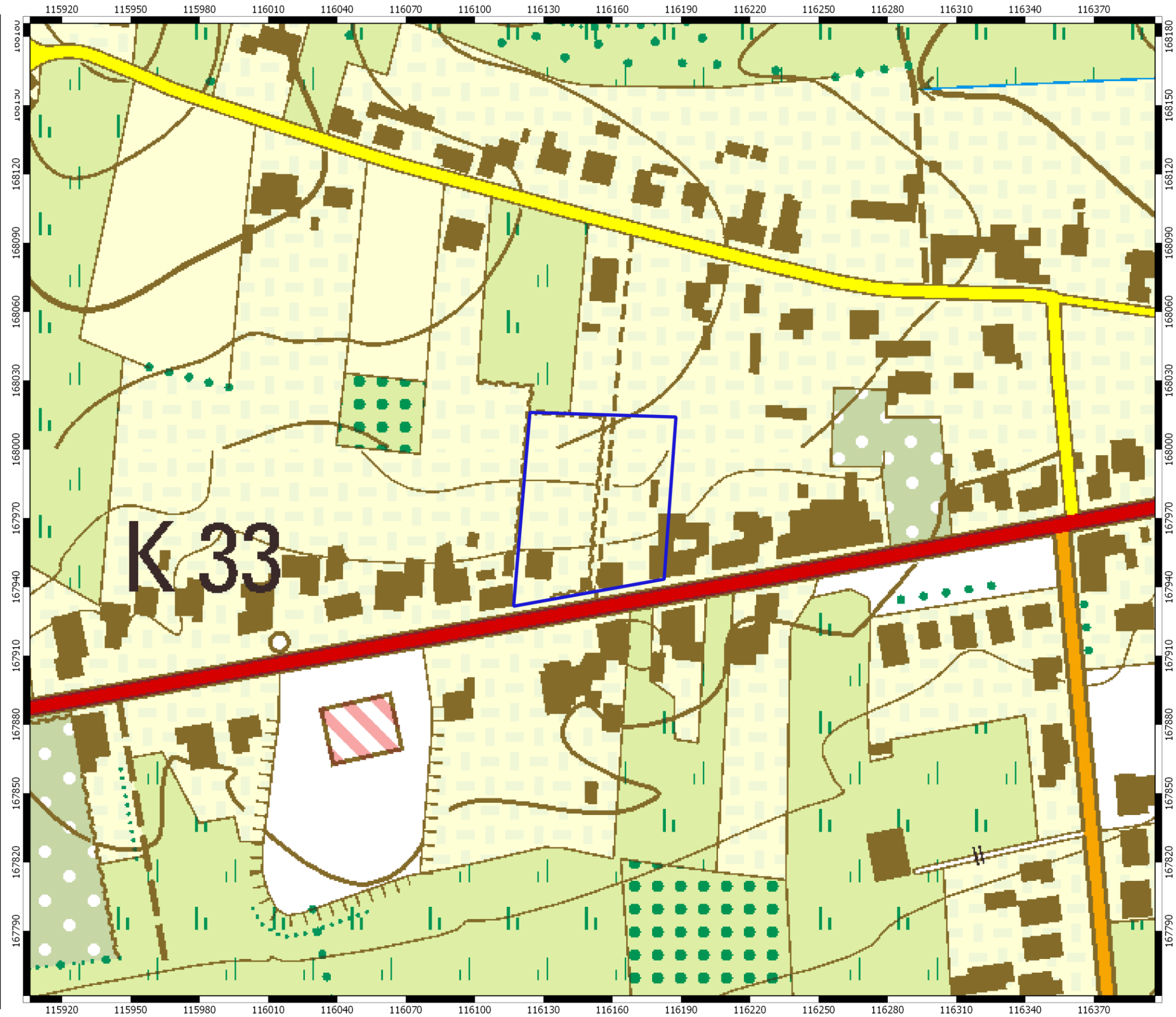
Topografische kaart

2020A285 28/01/2020

© AGIV

Legende
 Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

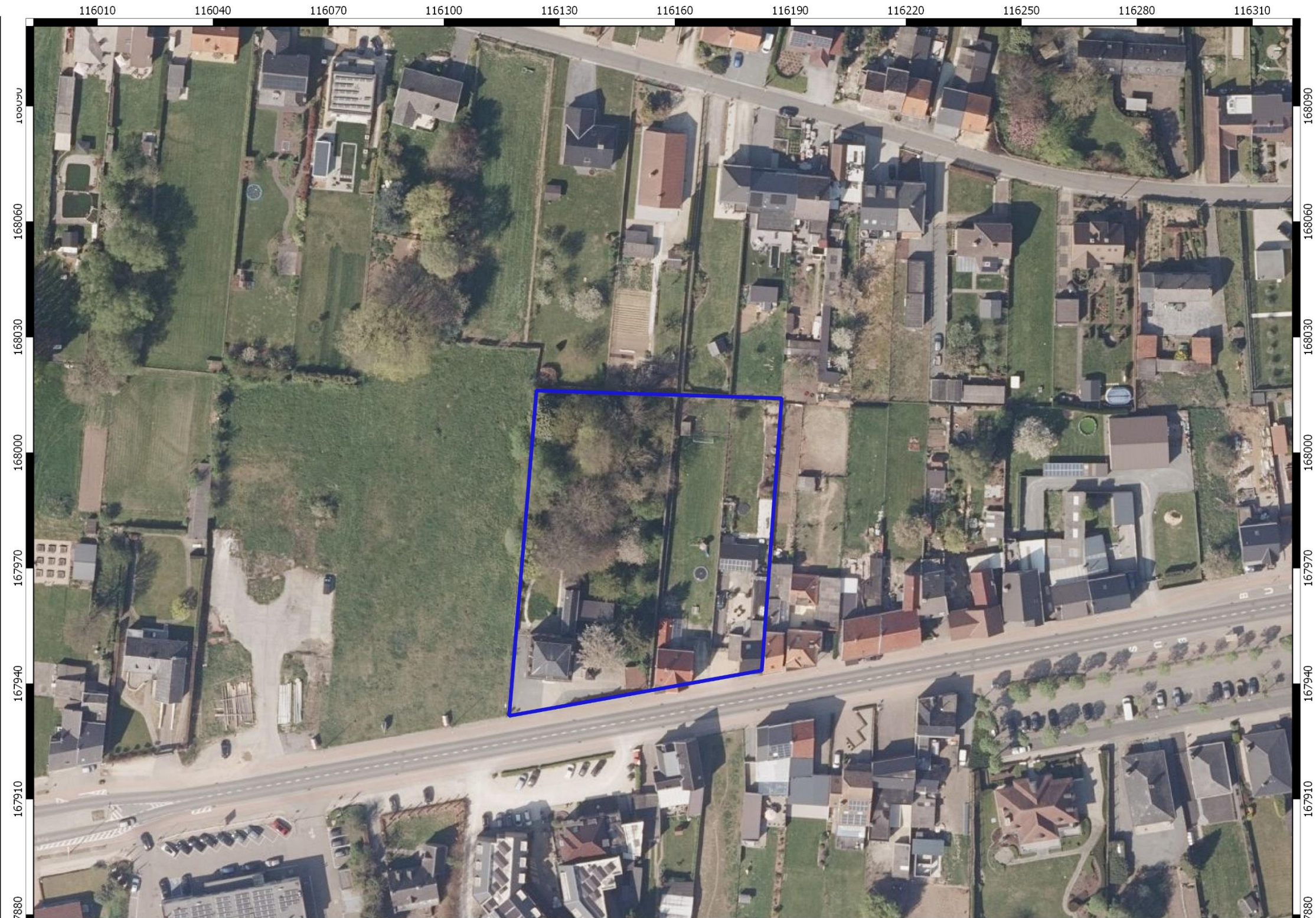
OPHASSELT - LEOPOLDLAAN

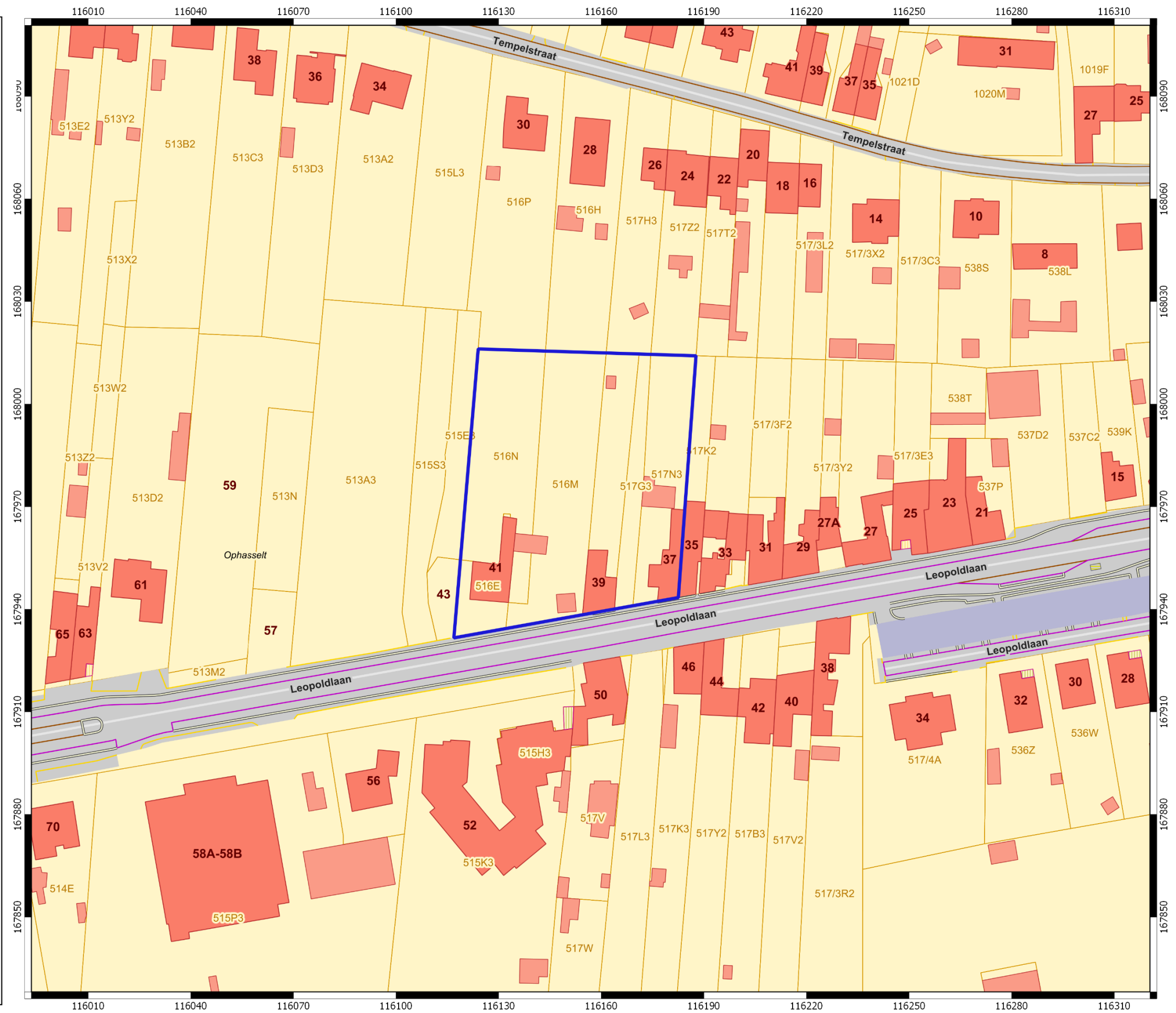
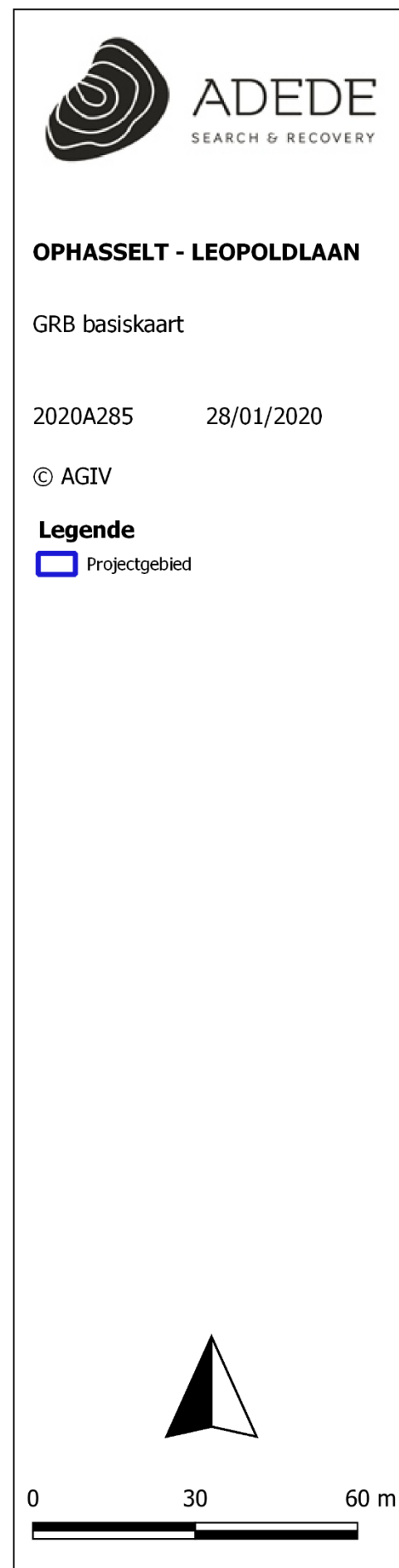
Orthofoto

2020A285 28/01/2020

© AGIV

Legende
 Projectgebied

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

OPHASSELT - LEOPOLDLAAN

Verstoorde zones

2020A285

29/01/2020

© AGIV

Legende

 Projectgebied

Verstoorde zones

 Bebouwing

 Verharding

0

10

20 m

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het projectgebied werd nog geen archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Wel hebben toevalsvondsten en veld- en mechanische prospectie indicaties gegeven voor archeologisch erfgoed in de omgeving van het projectgebied. Deze indicaties zijn opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) en zullen verder worden toegelicht onder hoofdstuk 3.4.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handeling met bodemingreep. De totale oppervlakte van de geplande werf bedraagt meer dan 3000 m² en de geplande bodemingreep heeft betrekking op een oppervlakte groter dan 1000 m². De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend binnen of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied ligt aan de Leopoldlaan 37 en 41 in Ophasselt en wordt overlangs doorsneden door de Voetweg Kerkwegel, aangelegd in betontegels. Aan weerszijden van de voetweg bevinden zich twee percelen, die afgebakend zijn met draad- en paalafsluitingen en/of bakstenen muren. Op elk perceel bevinden zich een woning, een oprijlaan (verhard met klinkers, grind en/of asfalt), verharde zones (aangelegd in grind, dolomiet, beton of tegels), meerdere bijgebouwen en een groenzone met gras, bomen, struiken en afsluitingen.

2.5 Beschrijving geplande werken

De opdrachtgever wil op het projectgebied een deel van de bestaande bijgebouwen, verhardingen en groenzones slopen en in de plaats een polyvalent handelsgebouw realiseren met bijhorende parking en groenaanleg. De parking zal bestaan uit 52 parkeerkeerplaatsen en 24 fietsparkeerplaatsen (onder de vorm van fietsnietjes).

De te slopen constructies betreffen enkele gebouwen verspreid over het plangebied en twee scheidingsmuren. Er worden op het centrale gedeelte waar het nieuwe winkelcomplex met de parking wordt ingebed ook enkele bomen gerooid.

De constructies die **gesloopt** zullen worden, hebben volgende oppervlakte en diepte:

- de bijgebouwen: een oppervlakte van ca. 358 m² en een diepte van ca. 1 m;
- de verharding: een oppervlakte van 358 m² en een diepte van ca. 0,60 m.

De constructies die **gebouwd** zullen worden, behelzen de volgende uitgravingen:

- het handelsgebouw: een uitgraving met een oppervlakte van ca. 1036 m² en een diepte van ca. 1 à 3,2 m (variërend door de sterke bestaande natuurlijke helling);
- de parking: een uitgraving met een oppervlakte van ca. 1925 m² en een diepte van ca. 0,5 à 2,2 m (variërend door de sterke bestaande natuurlijke helling).
- Er wordt ook plaatselijk een bufferbekken aangelegd op een oppervlakte van 16m², de diepte die hiervoor wordt uitgegraven varieert door de natuurlijke helling van 0,7m tot 1,6m

Aan de straatzijde blijven zowel langs de zuidoostkant als de zuidwestkant een gebouw bewaard alsook omliggende verharding en groenzone, deze worden niet verder betrokken in de ontwikkeling van het plangebied in functie van het nieuwe winkelcomplex.

2.6 Randvoorwaarden

Dit betreft een archeologienota met uitgesteld traject wegens fysieke onmogelijkheid: eerst moet de bestaande bebouwing, wegverharding en bomen op gebied van geplande werken gesloopt/verwijderd/gerooid worden. Eventueel archeologisch onderzoek dient te gebeuren na deze werken.

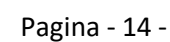
2.7 Werkwijze

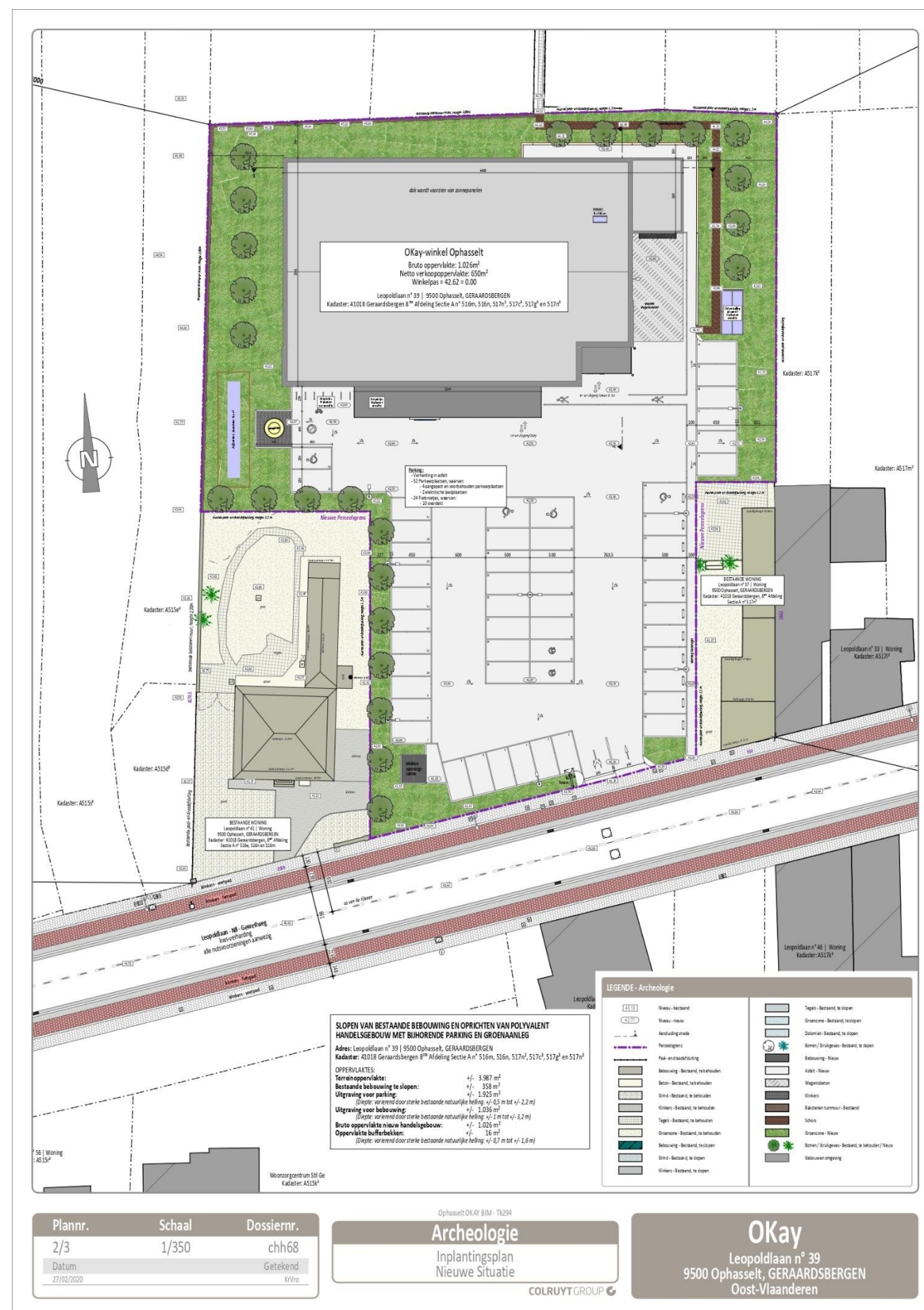
Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie- of opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende en geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

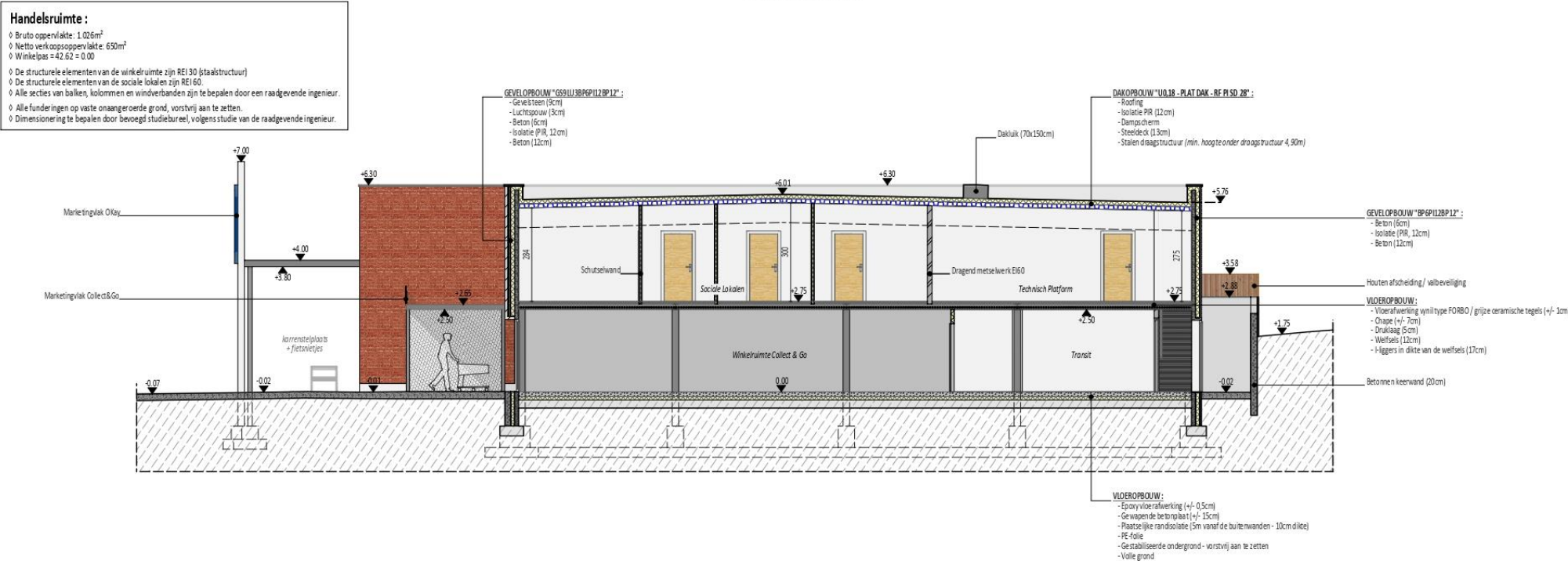
- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo(morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële-bodemosiekaart

- Erosiegevoeligheidskaart
- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Ferraris, 1771-1778
 - Atlas der Buurtwegen, 1840
 - Topografische kaart van Vandermaelen, 1846-1854
 - Kaart van Popp, 1842-1879
 - Luchtfoto's, 1971 en 1979-1990
- Archeologische situering:
 - Geoportaal: Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

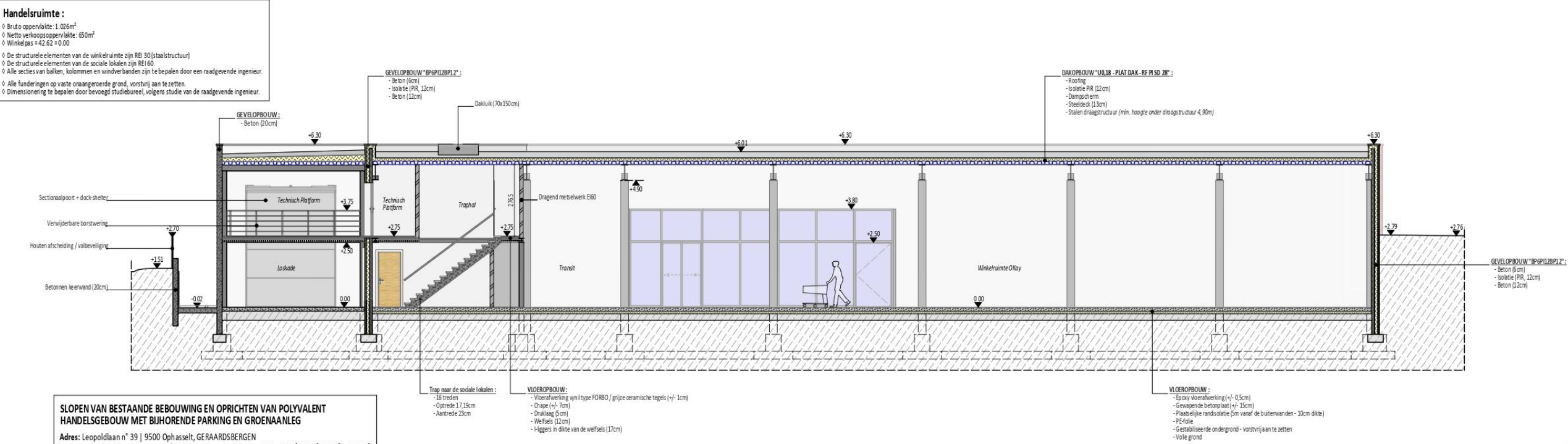

Dwarssnede A

Langsnede B

SLOPEN VAN BESTAANDE BEBOUWING EN OPRICHTEN VAN POLYVALENT HANDELSGEBOUW MET BIJHORENDE PARKING EN GROENAANLEG

Adres: Leopoldlaan n° 39 | 9500 Ophasselt, GERAARDSBERGEN

Kadastr: 41018 Geraardsbergen 8th Afdeling Sectie A n° 516m, 516m, 517n², 517c³, 517g³ en 517n³

OPPERVLAKTES:

Terreinoppervlakte: +/- 3.987 m²

Bestaande bebouwing te slopen: +/- 358 m²

Uitgraving voor parking: +/- 1.925 m²

(Diepte: variërend door sterke bestaande natuurlijke helling: +/- 0,5 m tot +/- 2,2 m)

Uitgraving voor bebouwing: +/- 1.036 m²

(Diepte: variërend door sterke bestaande natuurlijke helling: +/- 1 m tot +/- 3,2 m)

Bruto oppervlakte nieuw handelsgebouw: +/- 1.026 m²

Oppervlakte bufferbalken: +/- 16 m²

(Diepte: variërend door sterke bestaande natuurlijke helling: +/- 0,7 m tot +/- 1,6 m)

Plannr.	Schaal	Dossiennr.
3/3	1/150	chh68
Datum		Getekend
27/02/2020		K/Vro

Ophasselt OKAY BIM - Tk299

Archeologie

Snede A & B

Nieuwe Situatie

COLRUYT GROUP

Okay

Leopoldlaan n° 39

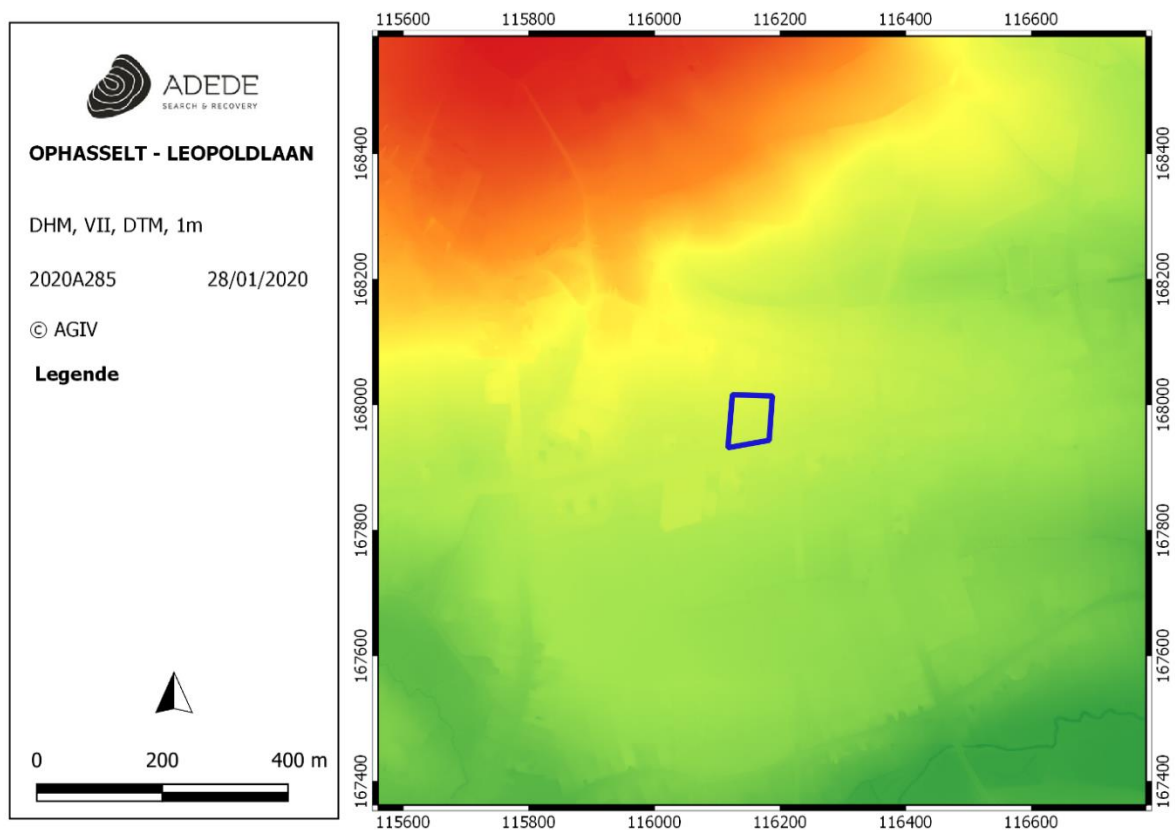
9500 Ophasselt, GERAARDSBERGEN

Oost-Vlaanderen

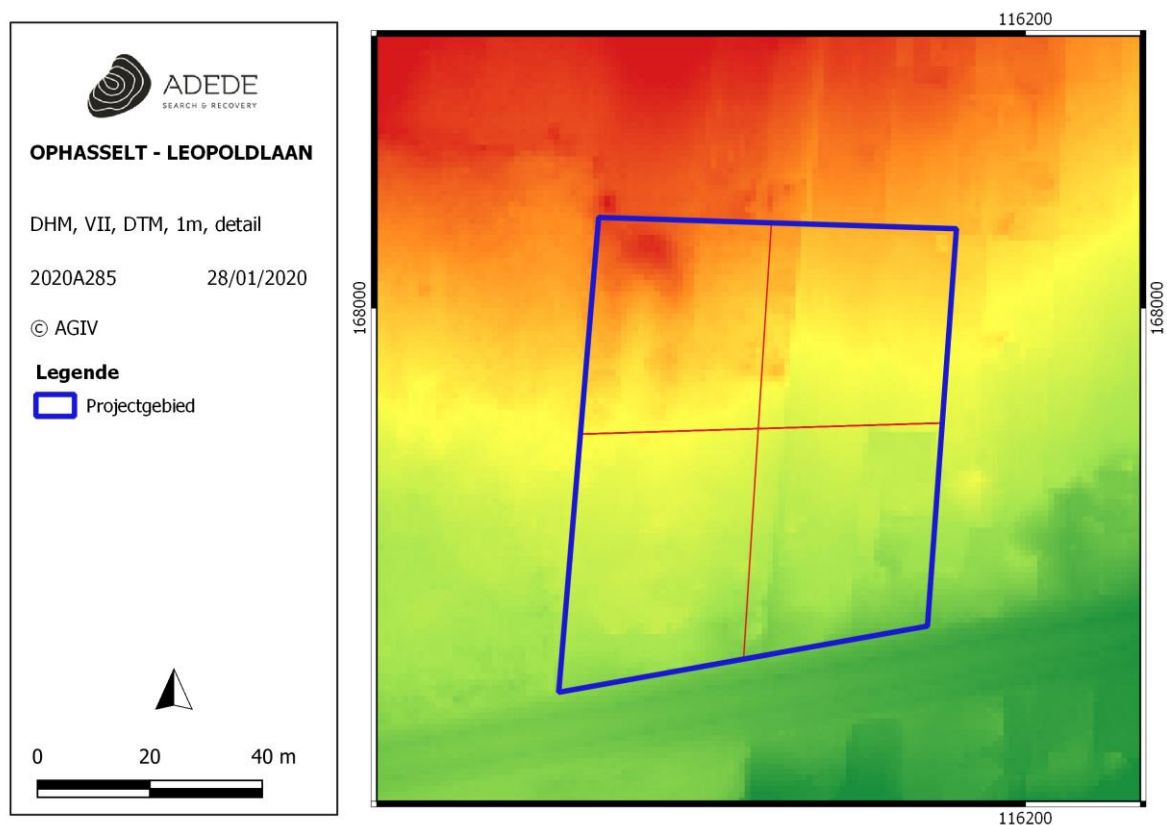
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

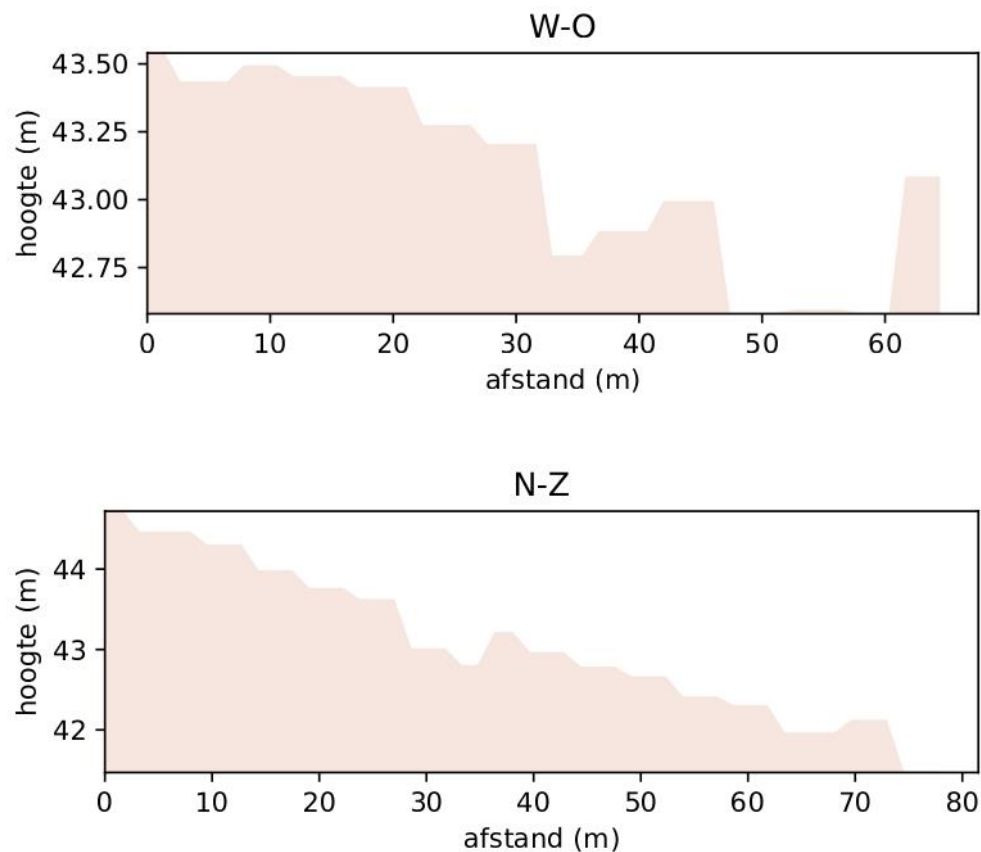
Het onderzoeksgebied situeert zich in Ophasselt, een dorp in de Oost-Vlaamse stad Geraardsbergen. Sinds 1977 bestaat Geraardsbergen uit de deelgemeenten Geraardsbergen, Goeferdinge, Grimminge, Idegem, Moerbeke, Nederboelare, Nieuwenhove, Onkerzele, Ophasselt, Overboelare, Schendelbeke, Smeerebbe-Vloerzegem, Viane, Waarbeke, Zandbergen en Zarlarding. Ophasselt grenst in het westen aan Sint-Maria-Lierde (Lierde), in het noorden aan Steenhuize-Wijnhuize (Herzele), in het oosten aan Smeerebbe-Vloerzegem (Geraardsbergen), in het zuidoosten aan Idegem (Geraardsbergen) en in het zuidwesten aan Hemelveerdegem (Lierde). Het grondgebied van Ophasselt wordt doorsneden door de gewestweg N8, waarvan de Leopoldlaan deel uitmaakt. Ophasselt ligt in de Denderstreek, ook Denderland genaamd. Het dorp behoort tot het Denderbekken in het stroom-gebied van de Schelde, meer bepaald het deelbekken Gaverse Meersen. Het projectgebied bevindt zich ongeveer 4 km ten noorden van de Dender, de hoofdriever van het Denderbekken, en ongeveer 700 m ten noorden van de Ophasseltbeek, de dichtstbijzijnde waterloop. Ophasselt behoort tot het traditionele Land van Zottegem: het landschap is er sterk golvend, zoals ook te zien op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMVII). Naar het zuiden toe, richting de vallei van de Ophasseltbeek, neemt de hoogte af. Ongeveer 500 m ten noorden van het projectgebied ligt een dekzandrug, lokaal gekend als de Gapenberg. De laan die ter hoogte van het projectgebied Leopoldlaan heet, kruist ca. 1350 m ten westen van het projectgebied de Gentweg of Gentsesteenweg en ca. 1500 m ten oosten van het projectgebied de Eikestraat. De omgeving wordt gekenmerkt door landelijke bebouwing omgeven door bosjes, weide- en akkerland. Het projectgebied bevindt zich op een gemiddelde hoogte van ca. 41,88 m ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing (TAW), met een maximaal hoogteverschil van ca. 3,2 m TAW. Het projectgebied heeft een matige hellingsgraad van maximaal 4,29 %.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1 m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1 m (detail).

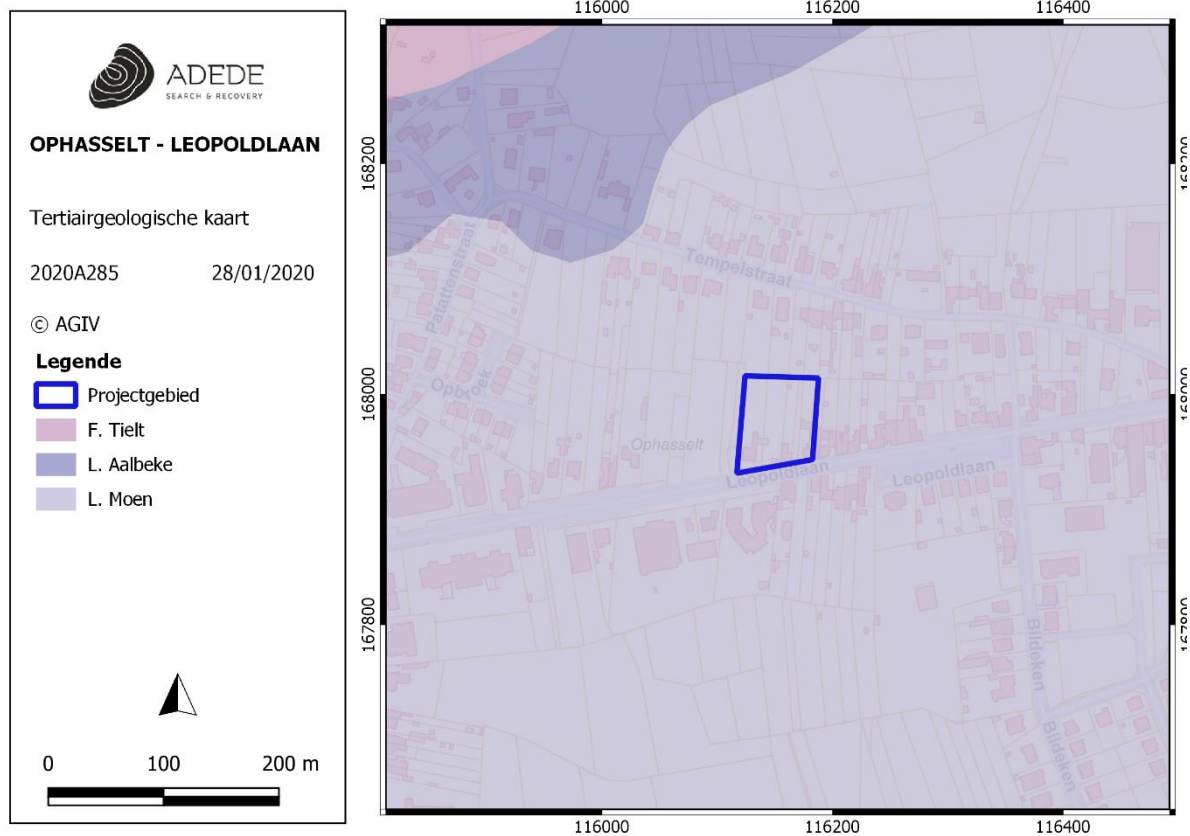

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer. Het projectgebied ligt volgens deze kaart op de Formatie van Kortrijk, meer bepaald het Lid van Moen. Dit lid bestaat uit grijze kleilagen en silt, en bevat nummilites planulatus, d.w.z. veelkamerige kalkskeletjes van eencellige organismen die miljoenen jaren geleden in zee leefden.

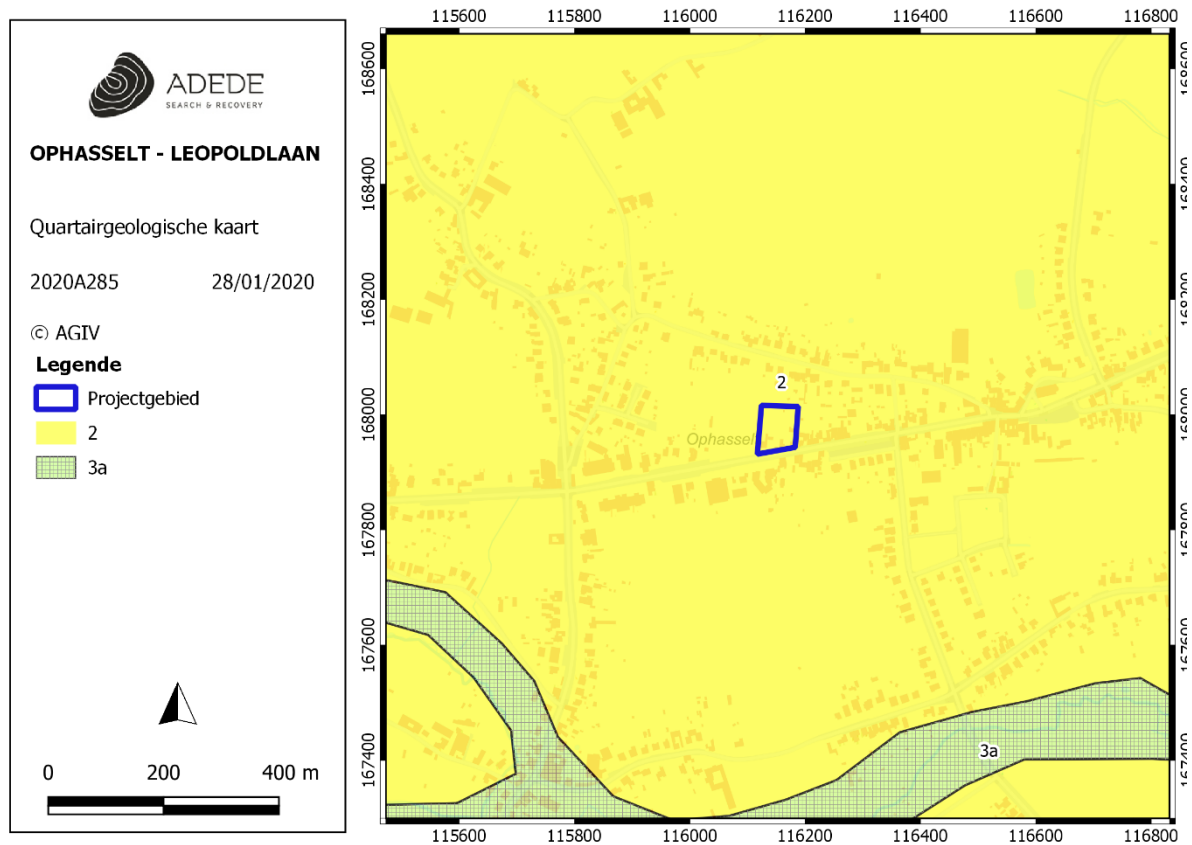

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Volgens de Quartair geologische kaart (1:200.000) ligt het projectgebied volledig op profieltype 2. Bij dit profieltype zijn er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleisto-cene sequentie. Dit profieltype is opgebouwd uit volgende lagen:

- ELPw: Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. In het zuidelijk gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem.
- HQ: Dit zijn hellingsafzettingen van het Quartair.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosie-gevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

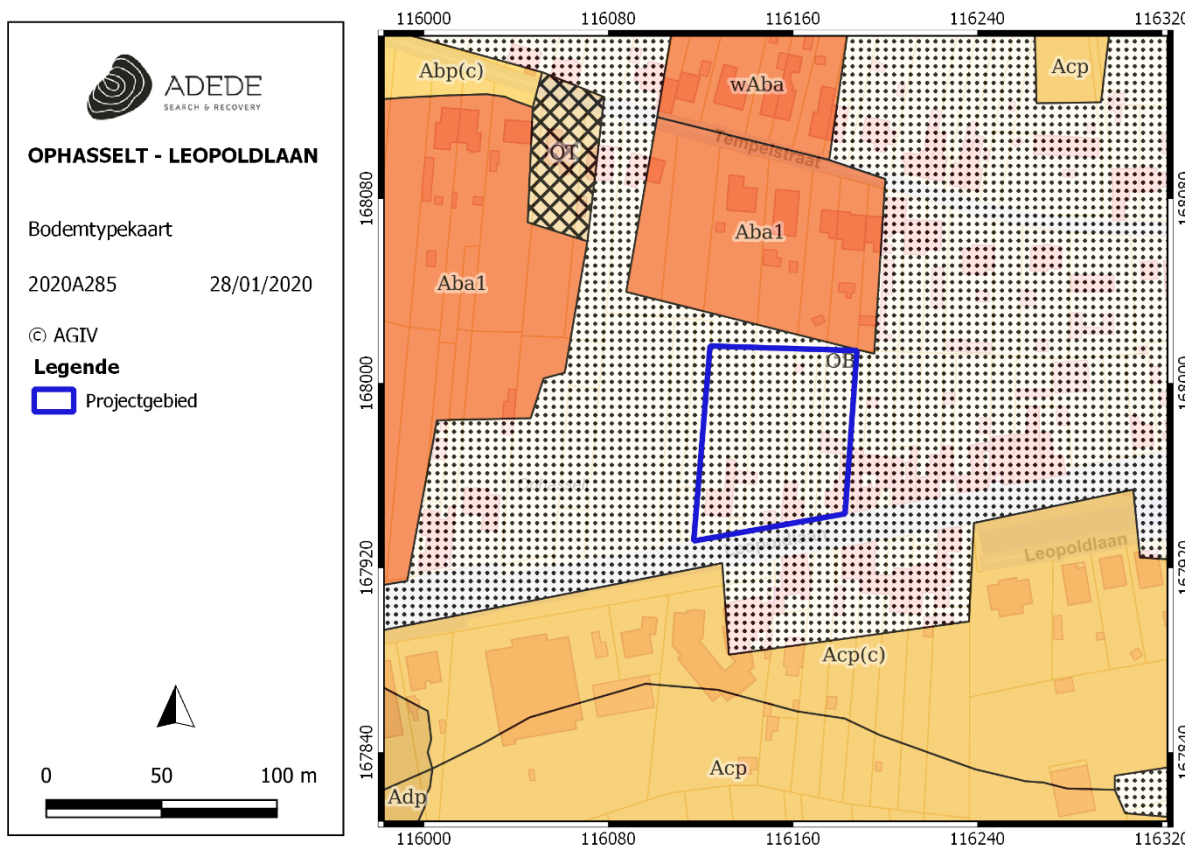
3.2.3.1 Bodemtypekaart

Volgens de bodemtypekaart heeft het volledige projectgebied bodemtype OB: een bodem die door bebouwing gewijzigd of vernietigd is. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied komen de bodemtypes Aba1 en Acp(c) voor.

De bodem onmiddellijk ten noorden van het projectgebied is van het type Aba1: de A-horizont bestaat uit donkerbruine, homogeen humushoudende leem en de B-horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden (= geoxideerd-metalige moleculen). Aba1-bodems hebben zich ontwikkeld tijdens het Paleolithicum, als eolische afzettingen van silt waar klei doorheen spoelde. Aangezien een landschap

met opgestoven silt weinig begroeid was, is het onwaarschijnlijk dat het projectgebied ten tijde van het Paleolithicum al bewoond was. Wel is er een goede kans voor bewoning vanaf het Neolithicum, omdat bodems die zich ontwikkeld hebben uit eolisch silt zeer vruchtbaar zijn. Ze zijn geschikt voor veeleisende teelten zoals tarwe en gerst.

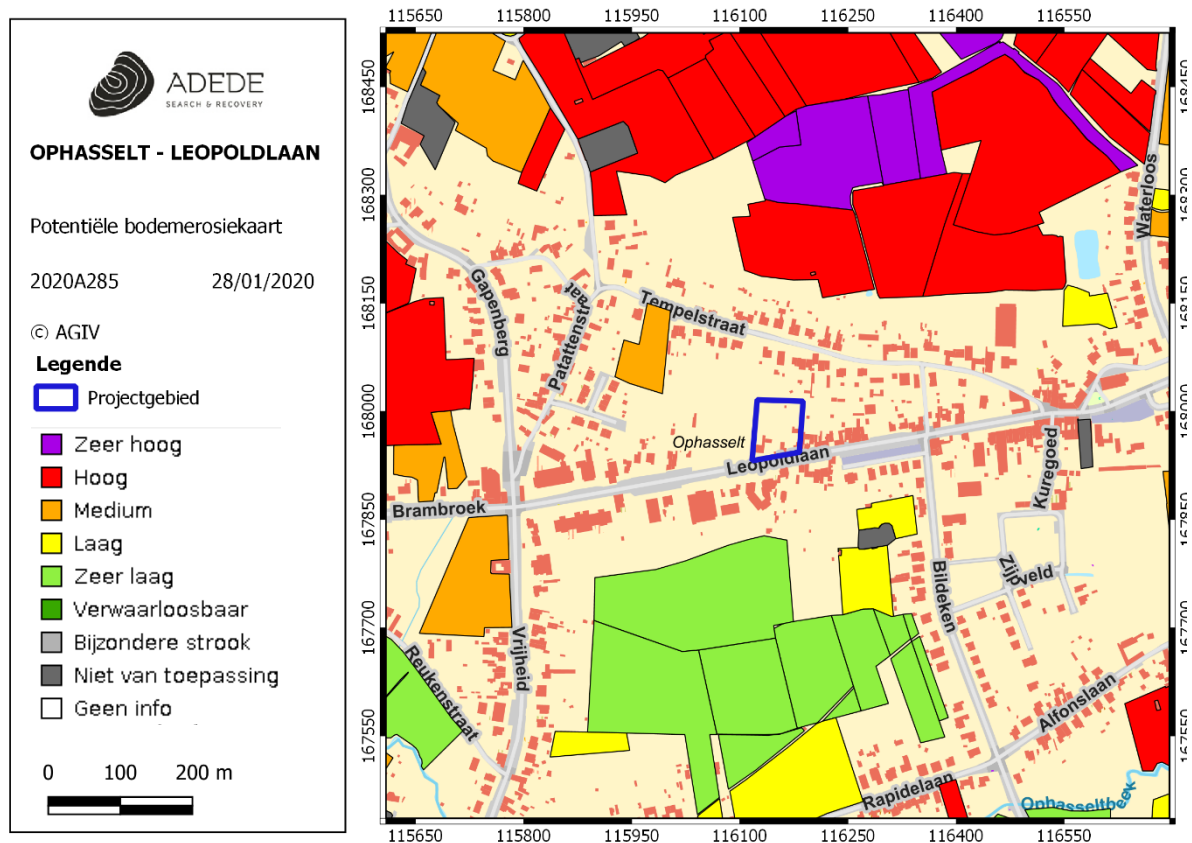
De bodem ten zuiden van de Leopoldlaan is van het type Acp(c). Dergelijke bodems hebben hetzelfde profiel als Aba1-bodems, met dat verschil dat het silt waaruit ze zich ontwikkeld hebben, niet rechtstreeks door wind werd afgezet, maar afgespoeld is van een aangrenzende helling. Acp(c)-bodems bevinden zich met andere woorden steeds in valleigebied. Ze zijn net zoals Aba1-bodems geschikt voor veeleisende graangewassen, maar kunnen af en toe te lijden hebben onder wateroverlast – een nadeel waar het projectgebied omwille van zijn hogere ligging minder mee te maken heeft.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

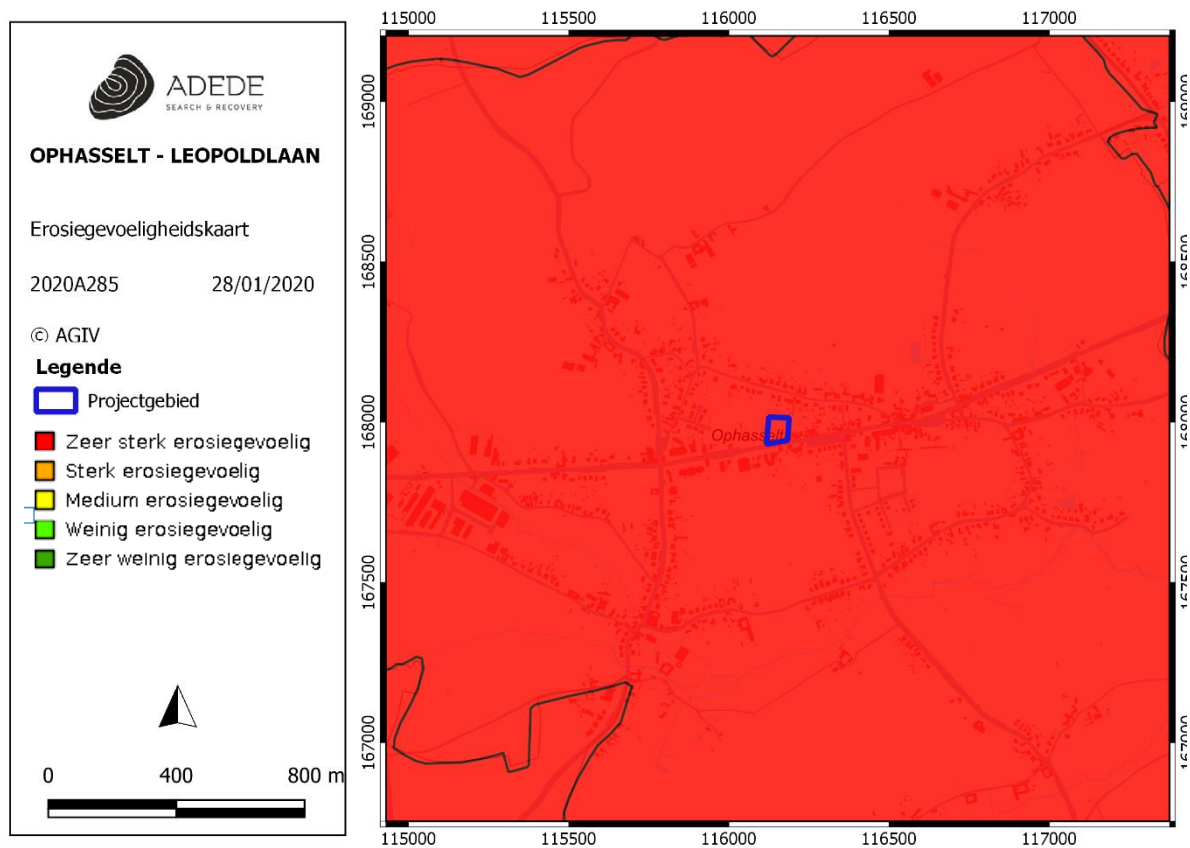
De potentiële bodemerosie is afhankelijk van het bodemtype, de hellingsgraad en de hellingslengte van het bodemoppervlak. De potentiële-bodemerosiekaart uit 2019 geeft geen informatie voor het projectgebied, maar voor gebieden uit de onmiddellijke omgeving is de mogelijke bodemerosie laag tot medium.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële-bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Het dorp Ophasselt, waartoe het projectgebied behoort, is aangeduid op de Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten als zeer sterk erosiegevoelig. Dit is deels te verklaren door het feit dat de verschillende bodemtypes zich ontwikkeld hebben ten tijde van het Pleistoceen, als eolisch afgezet silt waar kalk doorheen gespoeld is. Een loessdek is zeer erosiegevoelig.

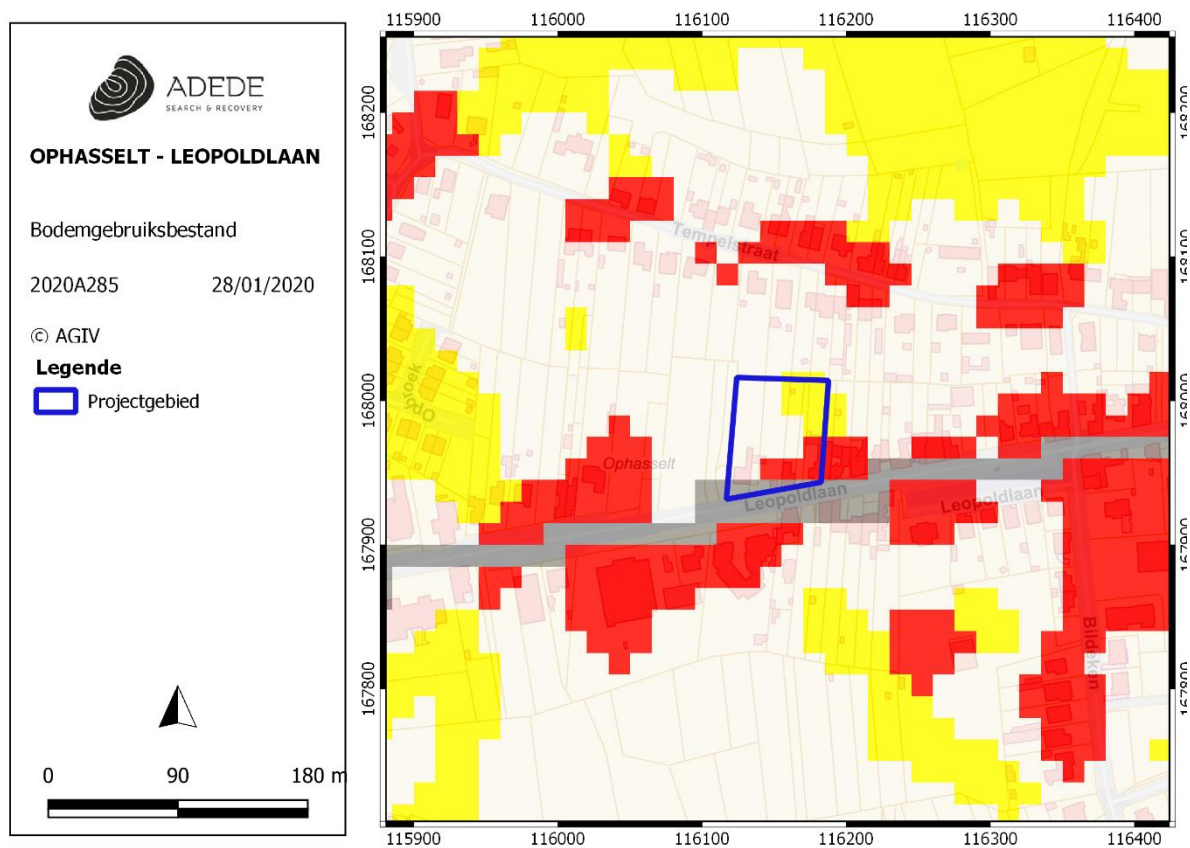

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

Volgens het Bodemgebruiksbestand uit 2001 wordt het onderzoeksgebied uitsluitend gebruikt voor:

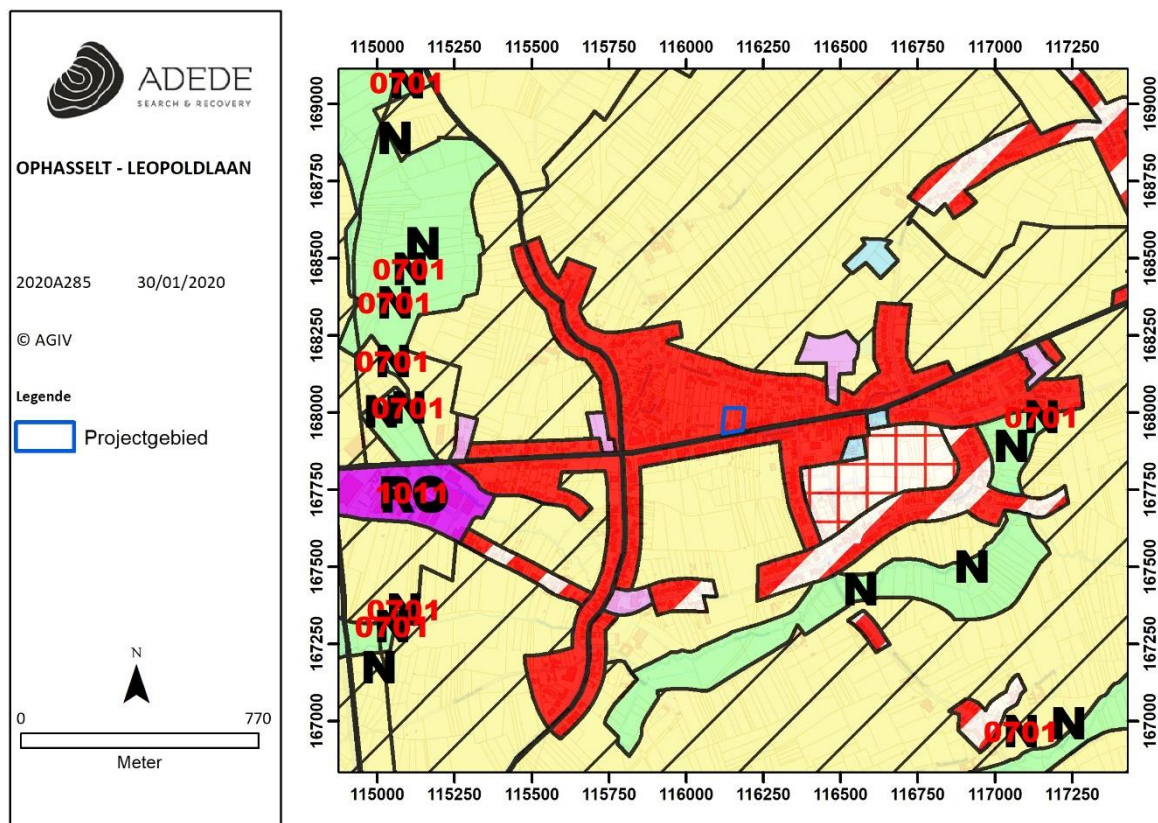
- akkerbouw (wit): een bodem die jaarlijks alternerend beplant of braakliggend gelaten wordt;
- weiland (geel): een bodem buiten het overstromingsgebied van een rivier die bedekt is met gras;
- andere bebouwing (rood): een bodem die voor 30 tot 80 % verhard is door gebouwen, wegen en andere kunstmatige structuren;
- gewestweg (grijs): een bodem die bij wet gecatalogeerd is als gewestweg.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan

Het projectgebied ligt volgens het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan in een rode zone, die bestemd is voor bewoning, handel, dienstverlening, ambacht en kleinbedrijf, groene ruimte, sociaal-culturele inrichtingen, openbare nutsvoorzieningen, toeristische voorzieningen en agrarische bedrijven. Deze inrichtingen, voorzieningen en bedrijven mogen maar worden toegestaan voor zover ze verenigbaar zijn met de onmiddellijke omgeving.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

De oudste bewaarde historische bron waarin Ophasselt vermeld staat, als “Haslud”, dateert uit 963. In de 11de eeuw bezaten de Sint-Pietersabdij van Gent en de abdij van Verdun in Ophasselt pacht-hoeven en andere goederen. Tijdens de 12de, 13de en 14de eeuw stond Ophasselt onder het gezag van de Heren van Hasselt. In de 15de eeuw bestond het dorp uit drie heerlijkheden: Vrijheid, Moenebroek en Dorp, waar de kerk gesitueerd was. In 1654 werden zij tot graafschap verheven; ze waren toen in het bezit van Philip Frans du Faing. De economische activiteit binnen het dorp bestond voornamelijk uit landbouw – getuige de vele gesloten hoeven uit het einde van de 18de eeuw die vandaag nog bewaard zijn – en in mindere mate industriële bedrijvigheid. In de 19de eeuw werd de industrie in Ophasselt gedomineerd door de Rapidefabriek. Deze fabriek, die eigendom was van de familie De Vleeschauwer, produceerde landbouwwerktuigen en wasmachines. De familie leverde trouwens de laatste burgemeester vóór de fusie in 1977. Hij bewoonde Villa Armand, een merkwaardig gebouw uit het begin van de 20ste eeuw, dat in 2010 helaas werd afgebroken.¹

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Kaart van Ferraris (1771-1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden gegroepeerd in bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst. Het in kaart brengen gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen.²

Volgens de Kaart van Ferraris lag het projectgebied in de jaren 1770 in gesloten tussen drie elkaar kruisende landwegen, die afgezoomd waren met hagen en bomen. Rond de drie kruispunten lag telkens een woonkern. Rond het noordwestelijke kruispunt lag het gehucht Noebrocke, rond het zuidwestelijke kruispunt het gehucht Tervryen en ter hoogte van het noordoostelijke kruispunt de

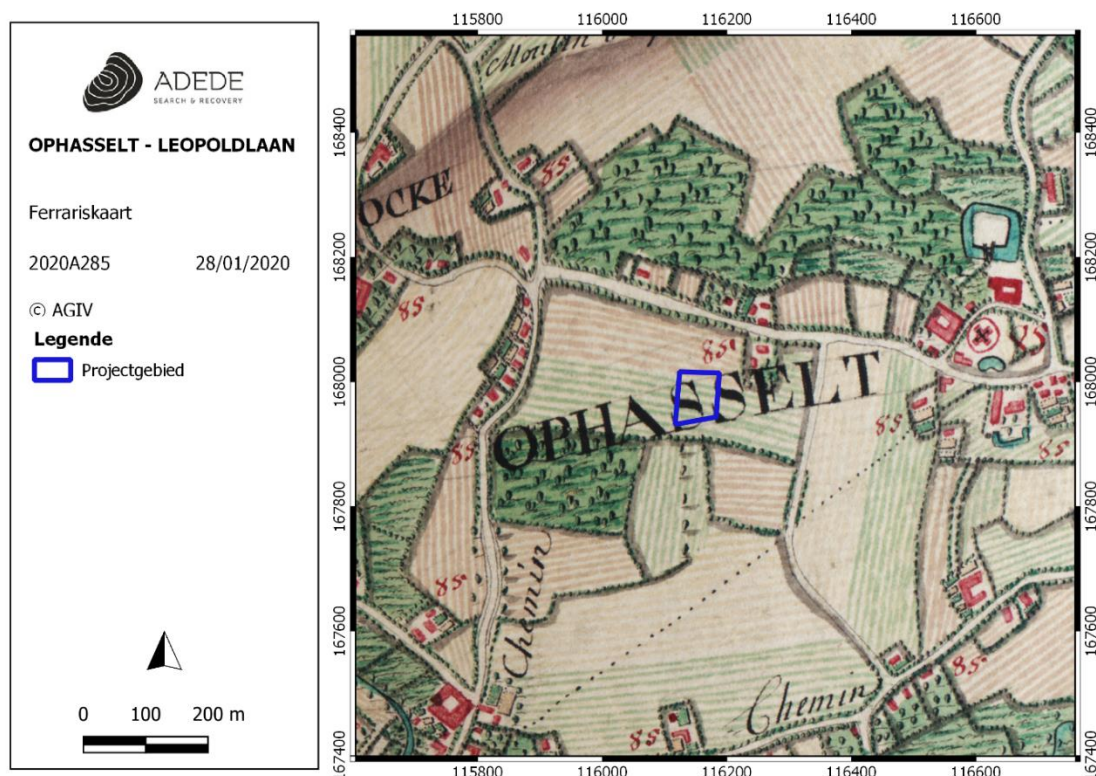
¹ D'Huyvetter C., de Longie B. & Eeman M., 1978, *Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Aast, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 5N1 (A-G), Brussel-Gent*;

De Potter F. & Broeckaert J., 1990, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, reeks V, deel IV, Gent*.

² http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

eigenlijke dorpskern van Ophasselt. De twee laatstgenoemde kernen waren bovendien met elkaar verbonden door een pad dat het ingesloten gebied diagonaal doorkruiste. In de dorpskern van Ophasselt stonden een kerk en twee hoeven. Daarnaast lagen er diverse vrijstaande gebouwen en moestuinen. Onmiddellijk ten noorden van de dorpskern bevond zich een vierkante, omgrachte site, die geïdentificeerd kan worden als de burcht van de Heren van Hasselt, die van de 12de tot en met de 14de eeuw het bewind voerden over Ophasselt. Deze identificatie is te danken aan een toevalsvondst: volgens de Centraal Archeologische Inventaris werden aan het eind van de jaren 1970 of het begin van de jaren 1980 bij de aanleg van een vijver fundamenteën van een houtconstructie en een sas-systeem ontdekt. De Inventaris verwijst niet naar de Kaart van Ferraris, maar vermeldt wel de hypo-thesen dat het zou gaan om de burcht van de Heren van Hasselt.³

Binnen de drie voormelde, elkaar kruisende landwegen lagen met hagen afgezoomde akkers en velden, en bevond zich kreupelhout en lage begroeiing, net zoals ten noorden van het ingesloten gebied. Ten zuiden ervan liep de “Roelandt Bieck”, de huidige Ophasseltbeek. Op de plaats van het huidige projectgebied bevond zich een akker.

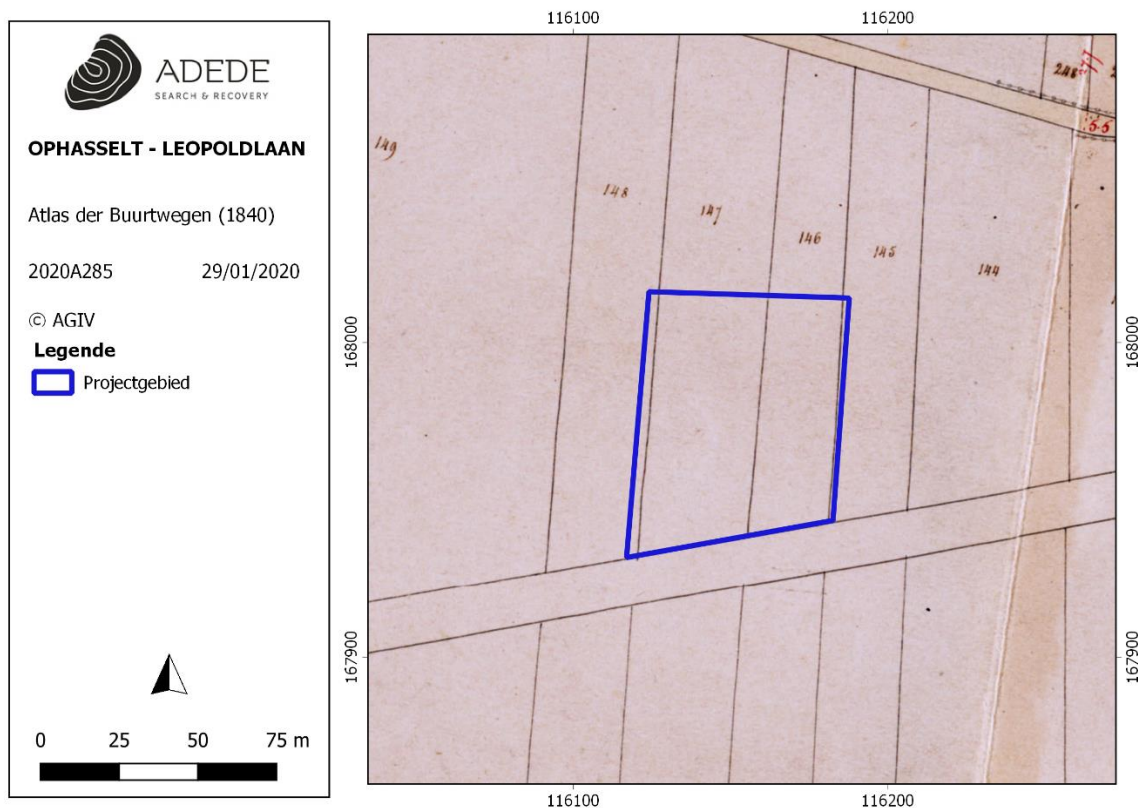

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/501770>

3.3.2.2 Atlas der Buurtwegen (1840)

De Atlas der Buurtwegen inventariseert per toenmalige gemeente alle openbare wegen en private wegen met openbare erfdienstbaarheid. Uit een vergelijking van de atlas met de Kaart van Ferraris (1771-1778) blijkt dat in de tussenliggende periode een nieuwe landweg werd aangelegd tussen de dorpskern van Ophasselt en de weg over een zijrivier van de toenmalige “Roelandt Beeck” naar de “Grand Chemin d’Audenarde à Ninove”. Het is deze nieuwe verbindingsweg die het prototype van de huidige Leopoldlaan vormt. 175 m ten oosten van het projectgebied werd de nieuwe verbindingsweg gedwarst door een eveneens nieuwe weg, “Chemin n° 19” genaamd, het prototype van het huidige Bildeken. Een vergelijking van de atlas met de Kaart van Ferraris leert ook dat het ingesloten gebied in de tussenliggende periode sterk verkaveld werd, in blokpercelen maar ook al in een groot aantal repelpercelen. Opmerkelijk is eveneens dat het oude pad dat de dorpskern van Ophasselt verbond met het gehucht Tervryen, in 1840 nog steeds bestond; het droeg de bestuurlijke namen “Sentier n° 21” en “Sentier n° 37”. Het projectgebied lag op de percelen 146 en 147, die als repelpercelen ingeklemd lagen tussen de “Route Provinciale de Grammont à Ninove”, de huidige Leopoldlaan, en de “Chemin n° 5”, de huidige Tempelstraat. De belangrijkste verschillen met vandaag zijn dat beide percelen in 1840 onbebouwd waren en nog niet halverwege doorgesneden waren.

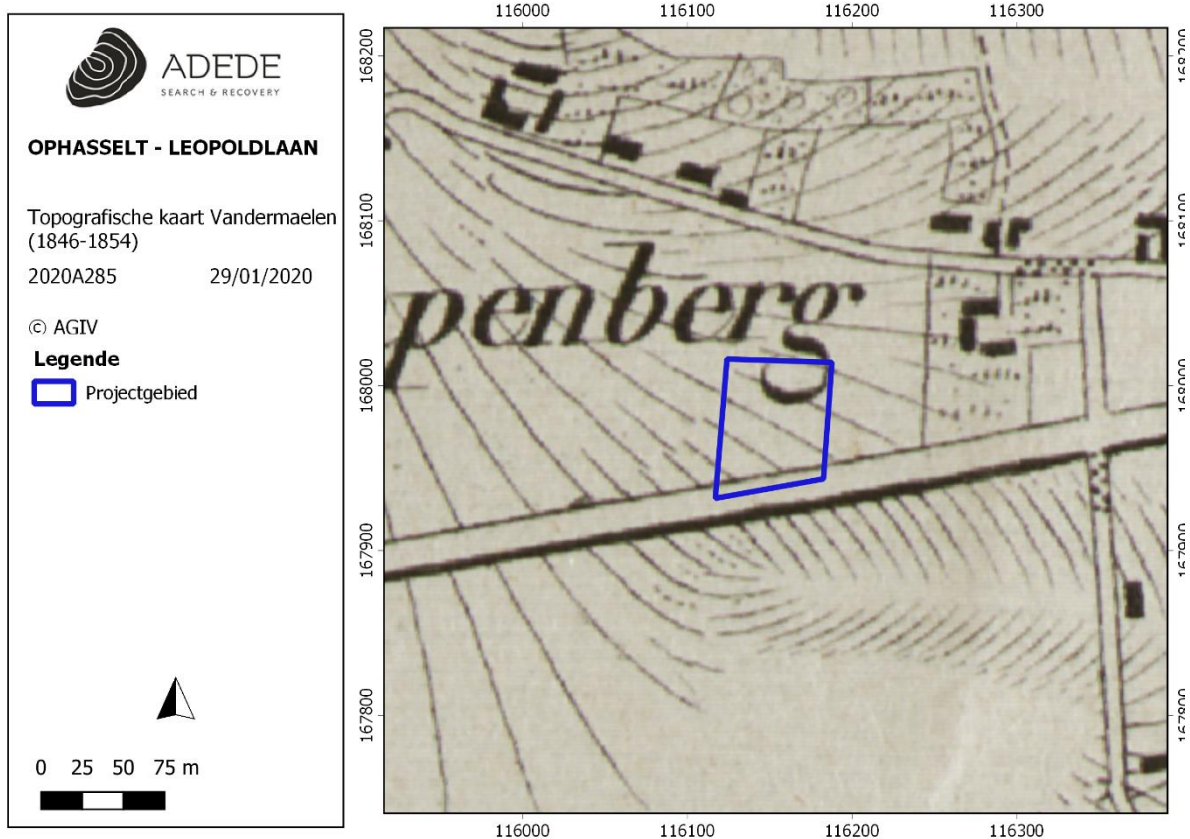

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.3 Topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854)

Philippe Vandermaelen (1795-1869) was een autodidact cartograaf die een ploeg topografen uitstuurde naar de negen Belgische provincies om er opmetingen te doen. Het resultaat was de eerste topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, ...).

De hoogtelijnen op de topografische kaart van Vandermaelen laten zien dat het projectgebied zich aan de voet van een helling naar een noordelijker, hoger gelegen plateau bevond. Het gaat om een dekzandrug die vandaag lokaal de Gapenberg wordt genoemd. De helling ernaartoe staat op de kaart van Vandermaelen aangeduid als "Papenberg. Ten zuiden en zuidoosten van het projectgebied lijkt een microvallei aangeduid. Een mogelijke verklaring is dat zich hier in het verleden een kleine aftakking van het waterstelsel van de Ophasseltbeek bevond. Het projectgebied zelf was nog steeds niet bebouwd.

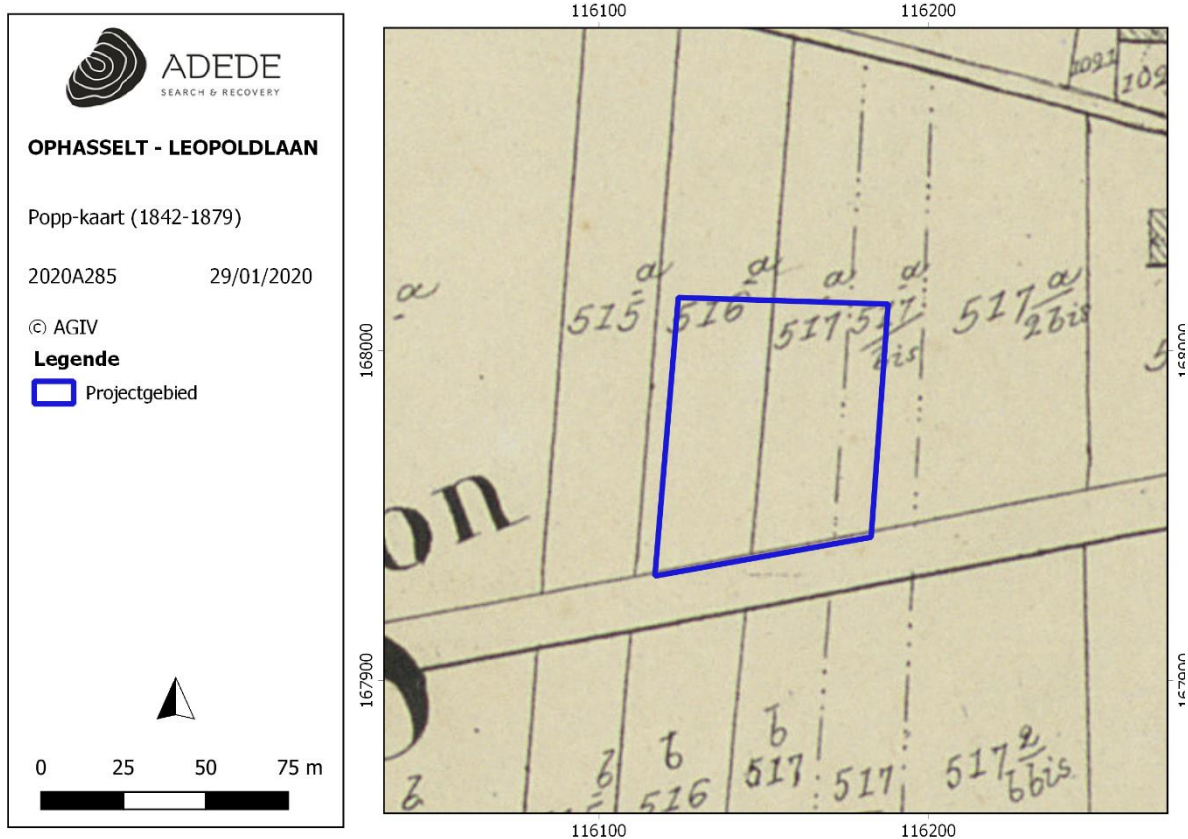

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.4 Kaart van Popp (1842-1879)

De Popp-kaarten zijn een verzameling kadasterkaarten die in de 19de eeuw werden uitgegeven door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Deze kaarten waren in feite een gecommmercialiseerde versie van het toenmalige kadaster van België en bevatten dus veel maar weinig gedetailleerde gegevens over perceelindeling.

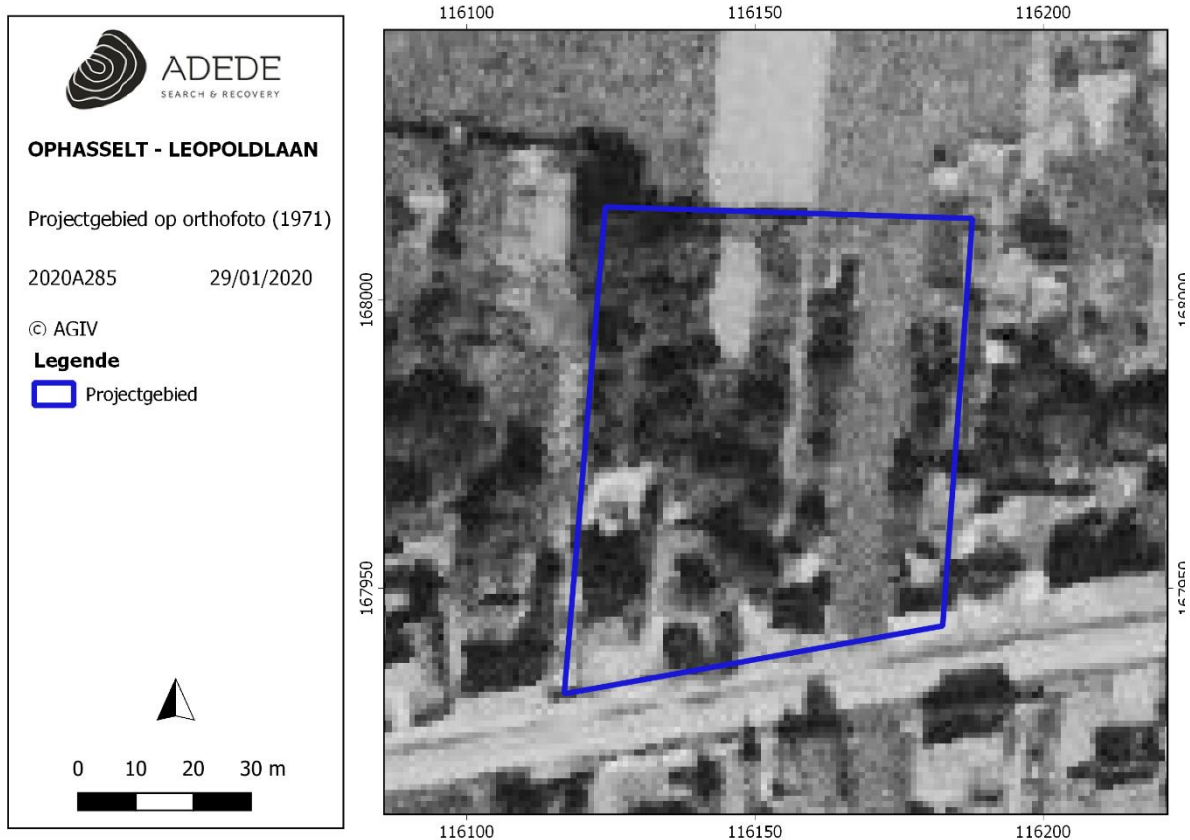
Uit een vergelijking van de Kaart van Popp (1842-1879) met de Atlas der Buurtwegen (1840) blijkt dat de omgeving van het projectgebied qua perceelsindeling en bebouwingsgraad nagenoeg ongewijzigd is gebleven. De percelen die in 1840 de nummers 146 en 147 droegen, werden in 1842-1879 aangeduid met de nummers 516, 517 en 517bis. Dat wil zeggen dat het oostelijke perceel intussen opgedeeld was in twee percelen, waarvan de huidige huisnummering nog steeds getuigt: het opgedeelde perceel correspondeert vandaag met de nummers 37 en 39.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.3 Luchtfoto 1971

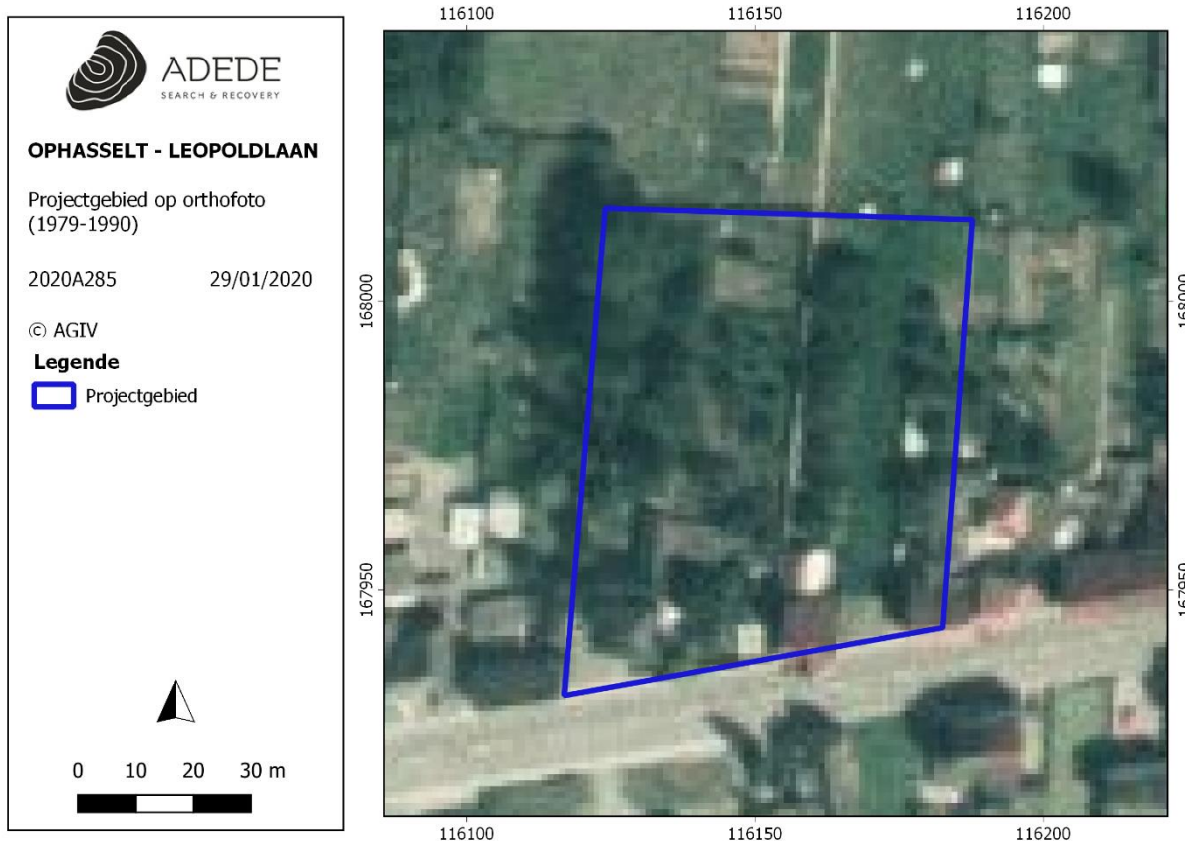
In 1971 bezaten het projectgebied en zijn omgeving hetzelfde stratenplan en zo goed als dezelfde perceelindeling als in 1840 (Atlas der Buurtwegen) en 1842-1879 (Kaart van Popp) – sommige percelen werden verder opgedeeld, andere werden samengevoegd tot aaneengesloten akkers. Het grootste verschil met de situatie van 130 jaar eerder was de graad van bebouwing: in 1840 en 1842-1879 stond er langs de Leopoldlaan geen enkel gebouw, terwijl in 1971 de volledige laan bebouwd is, in het bijzonder in het oostelijke deel langs de noordzijde, waar zich het projectgebied bevindt. Binnen het projectgebied zelf liep in 1971 de Voetweg Kerkwegel langs hetzelfde tracé als vandaag. Het gebied was bebouwd, maar de foto laat niet toe om te onderscheiden of de gebouwen dezelfde zijn als vandaag.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

3.3.4 Luchtfoto 1979-1990

In vergelijking met de luchtfoto uit 1971 toont deze foto een sterk gelijkende situatie: binnen het projectgebied en zijn omgeving zijn het stratenplan, de perceelindeling en de bebouwing nagenoeg ongewijzigd gebleven. Hier en daar zijn gebouwen toegevoegd, in het bijzonder langs Bildeken.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

3.4.1 Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving

Binnen een straal van één kilometer rond het projectgebied is er tot nu toe voor twee sites archeologisch onderzoek verricht. Hieronder worden de verslagen van deze onderzoeken kort besproken.

ID 8207 en ID 10529⁴

In 2018 werden voor een terrein tussen de Reukenstraat 15-19 en Brambroek 38 te Geraardsbergen, ca. 680 m ten westen van het projectgebied, een bureauonderzoek, een landschappelijk bodemonderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, naar aanleiding van een geplande verkaveling. Het bureauonderzoek liet toe om een verwachting naar voor te schuiven vanaf de steentijden tot en met de middeleeuwen. Omdat uit het landschappelijk bodemonderzoek bleek dat het bodemarchief intact is, werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Tijdens dat onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen.

ID 5491⁵

In 2017 werd voor een terrein aan de Brusselbaan 1 te Herzele, ca. 1340 m ten noordoosten van het projectgebied, een bureauonderzoek uitgevoerd, naar aanleiding van de geplande bouw van een handelspand met bijhorende parking. Het bureauonderzoek liet toe om een lage verwachting naar voor te schuiven vanaf de steentijden tot en met de Nieuwste Tijd.

3.4.2 CAI-indicatoren

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt voor het gebied binnen een straal van 1,5 km rond het projectgebied, in gebied waarvan de landschappelijke kenmerken gelijkaardig zijn aan die van het projectgebied, indicatoren die wijzen op artefacten en sporen uit de steentijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de Nieuwe en Nieuwste Tijd. Wat de steentijden betreft, werd op twee sites die respectievelijk 950 en 1035 m ten noordoosten van het projectgebied liggen, lithisch materiaal gevonden (onder meer gepolijste bijlen). De indicaties voor de Romeinse tijd betreffen dakpannen en scherven, die tijdens een veldprospectie aangetroffen werden op een site die 1010 m ten noordoosten van het projectgebied ligt. Voor de middeleeuwen zijn er indicaties onder de vorm van een muntschat en resten van een burcht. Wat de Nieuwe Tijd betreft, wijzen de indicaties op industrie (een baksteenoven), religie (een kerk met bijhorend kerkhof) en depot (twee muntschatten). De industriële sporen werden aangetroffen bij mechanische prospectie; de muntschatten werden toevallig gevonden bij werkzaamheden. Voor de Nieuwste Tijd tenslotte werden er op een site die 250 m ten zuidoosten van het projectgebied ligt, sporen van bewoning (kuilen en greppels met bakstenen fragmenten) gevonden.

⁴ Derweduwen N. & Janssens D., 2018, *Archeologienota te Brambroek – Geraardsbergen (Oost-Vlaanderen)*, ADEDE Archeologisch Rapport 320, ADEDE, Gent; Van Wetter S., 2019, *Nota Brambroek – Geraardsbergen (OVL)*, ADEDE Archeologisch Rapport 397, ADEDE, Gent.

⁵ Van Wetter S., 2017, *Archeologienota Brusselbaan Herzele (Oost-Vlaanderen)*, ADEDE Archeologisch Rapport 240, ADEDE, Gent.

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
501705 ⁶	950 m ten noordoosten	Steentijden	Roerende archaeologica: lithisch materiaal (gepolijste bijl, silex)
500287 ⁷	1010 m ten noordoosten	Romeinse tijd	Roerende archaeologica: bouwmateriaal (dakpannen, scherven)
500296 ⁸	1035 m ten noordoosten	Neolithicum (laat)	Roerende archaeologica: lithisch materiaal (gepolijste bijl)
500342 ⁹	850 m ten noordoosten	Middeleeuwen	Depot: muntschat (247 zilveren munten in een kruik- je in steengoed uit Bouffioul, waarvan 232 uit onze streek (Filips II, Albrecht en Isabella, Filips IV), 7 uit Castilië (Ferdinand en Isabella), 6 uit Frankrijk (Hen- drik III, Hendrik IV), 2 uit Milaan (Karel V))
501770 ¹⁰	445 m ten noordoosten	Middeleeuwen (vol)	Versterking: burcht (fundamenten van een houtcon- structie, een sassysteem, aardewerk)
500340 ¹¹	380 m ten noordoosten	Nieuwe Tijd (16 ^{de} eeuw)	Depot: muntschat (12 tot 15 munten in een kruikje, waaronder twee Filipsdaalders uit Holland en Gel- derland (1557) en één 1/5 Filipsdaalder uit Gelder- land (1567)
500440 ¹²	430 m ten oosten	Nieuwe Tijd (18 ^{de} eeuw)	Religie: kerk (bakstenen kerk met zandstenen spek- lagen, hallebouw met lager koor en oudere vierkante centraaltoren), kerkhof
208984 ¹³	250 m ten	Nieuwe Tijd	Economie: industrie (baksteenoven)
	zuidoosten	Nieuwste Tijd	Kuilen en greppels met fragmenten baksteen
501768 ¹⁴	710 m ten zuiden	Nieuwe Tijd (18 ^{de} eeuw)	Depot: muntschat (107 Franse zilverstukken, waar- onder 98 écus en halve écus uit de regeringsperiode van Lodewijk XV en XVI)

⁶ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/501705>

⁷ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/500287>

⁸ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/500296>

⁹ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/500342>

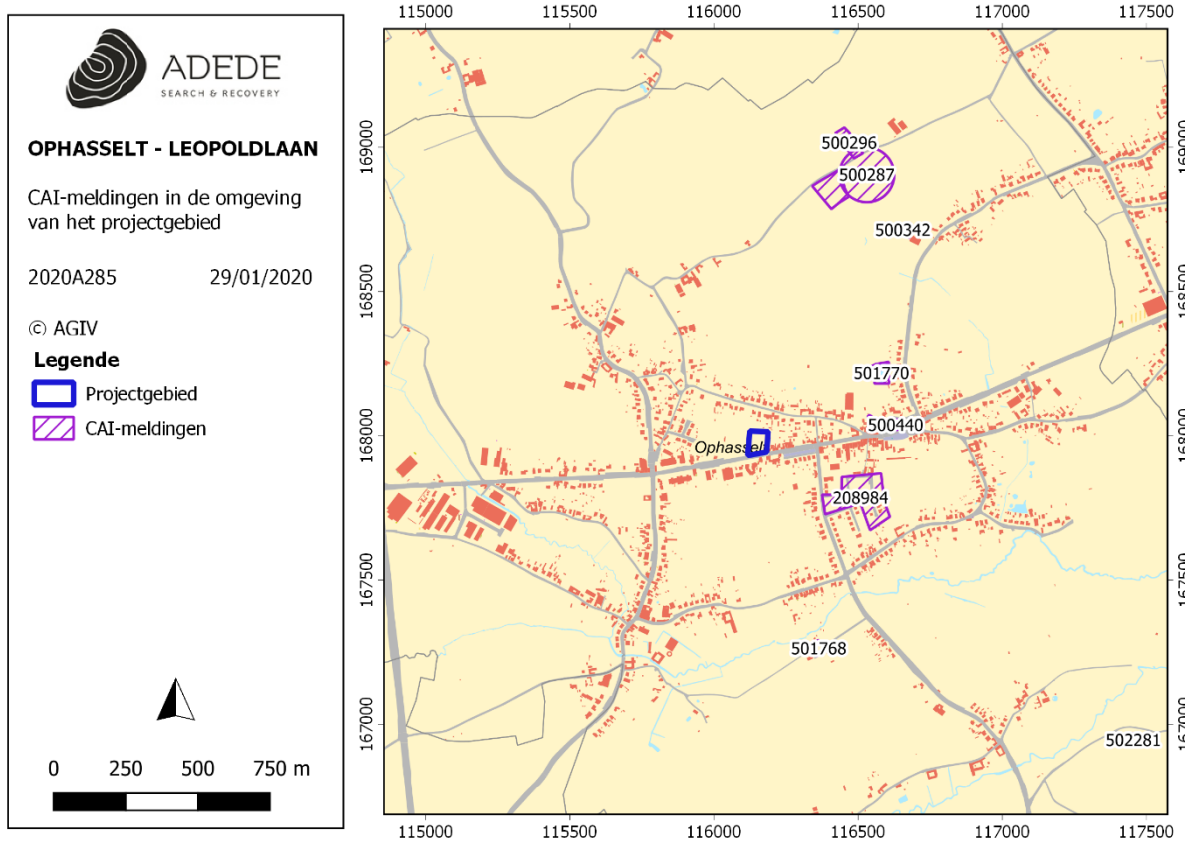
¹⁰ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/501770>

¹¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/500340>

¹² <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/500440>

¹³ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/208984>

¹⁴ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/501768>

Figuur 17. Situering van enkele CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied.

4 Besluit

Onderhavige archeologienota werd door ADEDE bvba opgesteld naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor een stedenbouwkundige handeling met ingreep in de bodem. De nota vormt de neerslag van een bureauonderzoek en geeft in een programma van maatregelen advies voor verder archeologisch onderzoek.

Het doel van het bureauonderzoek was driedelig. Allereerst werd op basis van primaire en secundaire bronnen nagegaan of er binnen het projectgebied archeologisch waardevolle sporen aanwezig kunnen zijn. Vervolgens werd ingeschat hoe goed deze eventuele sporen bewaard zijn en in welke mate ze mogelijk verstoord zijn of zullen zijn door gekende en geplande werken. Ten slotte werd een afweging gemaakt van het potentieel tot kennisvermeerdering.

De aan- of afwezigheid van archeologisch waardevolle sporen binnen het projectgebied kon niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk om voor de steentijden, de metaaltijden en alle historische perioden een archeologische verwachting naar voor te schuiven.

Voor de steentijden en de Metaaltijden geldt er eerder een algemene verwachting voor het aantreffen van archeologie. Op een afstand van ongeveer 1 km ten noordoosten van het projectgebied werden op twee verschillende locaties losse vondsten aangetroffen. Het projectgebied zelf ligt op een droog en middelhoog terrein tussen de ca. 500 m noordelijker geleden Gapenberg, een dekzandrug, en de ca. 700 m zuidelijker gelegen Ophasseltbeek, de dichtstbijzijnde waterloop. Tijdens het paleolithicum werd de basis gevormd voor de huidige bodemtypes in de omgeving van het projectgebied. Het landschap bestond uit opgestoven siltheuvels die weinig begroeid waren en sterk onderhevig waren aan erosie. Door het silt spoelden kleideeltjes die in een onderliggende laag een buffer vormden tegen verdere waterinfiltratie. Op deze manier ontstonden bodemtypes die erg geschikt waren voor veeleisende landbouwteelten als tarwe en gerst. Op de Vandermaelenkaart wordt een smal lineair hoogte Mogelijk was deze landschappelijk ligging met een relatief grote afstand tot een natuurlijke waterloop niet gunstig voor menselijke aanwezigheid in de Steentijden.

Voor de Romeinse tijd en de middeleeuwen, waarin de ontsluiting via wegen een bepalende factor voor bewoning wordt, geldt een hogere verwachting voor het aantreffen van archeologie binnen het projectgebied. Voor de Romeinse tijd vermeldt de Centraal Archeologische Inventaris de vondst van bouw materiaal op een site 1010 m ten noordoosten van het projectgebied. Voor de middeleeuwen is de betekenis van de omgeving van het projectgebied als landbouwgebied bekend uit historische

literatuur en archeologische toevalsvondsten. Vooral vanaf de 11de eeuw, toen de Sint-Pietersabdij van Gent en de abdij van Verdun het gezag hadden over Ophasselt, won het gebied aan belang als rechtstreeks wingebied. Vanaf de 12de tot en met de 14de eeuw stond Ophasselt onder het bewind van de Heren van Hasselt. Zij bewoonden een burcht, ongeveer 445 m ten noordoosten van het projectgebied, waarvan eind jaren 1970 of begin jaren 1980 resten werden aangetroffen bij het graven van een vijver. Uit een vergelijking met de Kaart van Ferraris (1771-1778) ging het vermoedelijk om een vierkante, omgrachte burcht.

Voor de Nieuwe en Nieuwste Tijd geldt eveneens een verwachting voor het aantreffen van sporen en artefacten binnen het projectgebied. De omgeving van het projectgebied bleef een belangrijk wingebied, zeker toen het in 1654 onder Philips Frans du Faing verheven werd tot graafschap. De economische activiteit binnen het dorp bestond nog steeds voornamelijk uit landbouw – getuige de vele gesloten hoeven uit het einde van de 18de eeuw die vandaag nog bewaard zijn – en in mindere mate uit industriële bedrijvigheid. De Kaart van Ferraris toont aan dat het projectgebied tijdens de jaren 1770 in akkergebied lag. Sporen van industriële bedrijvigheid (baksteenoven) werden gevonden tijdens een mechanische prospectie op een site die 250 m ten zuidoosten van het projectgebied lag. Het projectgebied bleef minstens tot de periode 1842-1879 (Kaart van Popp) onbewoond. Als er binnen het projectgebied sporen en artefacten van vóór halverwege de negentiende eeuw bewaard zijn, houden deze waarschijnlijk verband met landbouwactiviteiten (spit- en ploegsporen) en perceel-indeling.

De geplande werken binnen het projectgebied betreffen de sloop van bijgebouwen en verhardingen, en de constructie van een handelsgebouw met bijhorende parking. Afhankelijk van de plaats op het natuurlijk hellende projectgebied zal de bodem afgegraven worden tot een diepte van ongeveer 0,5 tot 3,2 m. Aangezien binnen het projectgebied een zekere archeologische verwachting voor verschillende perioden kan worden gesteld en aangezien het bodemarchief door de geplande werken bedreigd is, adviseert ADEDE bvba verder archeologisch vooronderzoek, aanvankelijk onder de vorm van landschappelijk bodemonderzoek ten einde een beter inzicht te verwerven in de bodemopbouw en eventuele oudere bodemverstoring. In het bijhorende Programma van Maatregelen wordt dit advies verder beargumenteerd.

5 Bibliografie

D'Huyvetter C., de Longie B. & Eeman M., 1978, Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Aast, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 5N1 (A-G), Brussel-Gent.

De Potter F. & Broeckaert J., 1990, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, reeks V, deel IV, Gent.

Derweduwen N. & Janssens D., 2018, Archeologienota te Brambroek – Geraardsbergen (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 320, ADEDE, Gent.

Van Wetter S., 2017, Archeologienota Brusselbaan Herzele (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 240, ADEDE, Gent.

Van Wetter S., 2019, Nota Brambroek – Geraardsbergen (OVL), ADEDE Archeologisch Rapport 397, ADEDE, Gent.

Internetbronnen:

http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/208984>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/500287>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/500296>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/500340>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/500342>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/500440>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/501705>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/501768>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/501770>

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1 m.....	- 18 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1 m (detail).....	- 18 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 19 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.....	- 20 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	- 21 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 22 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële-bodemerosiekaart.....	- 23 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.....	- 24 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 25 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan.	- 26 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	- 28 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	- 29 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 30 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.	- 31 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 32 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 33 -
Figuur 17. Situering van enkele CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied.....	- 36 -